

POSTĘPOWANIE CYWILNE

w procedurze wydania nakazu opuszczenia mieszkania i zakazu zbliżania się

Nowe uprawnienia policjantów

podinsp. Renata Gostkowska-Maczuga

Zastępca Kierownika
Zakładu Służby Prewencyjnej CSP

W obowiązującym porządku prawnym postępowanie o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia mieszkania odbywa się w trybie nieprocesowym na podstawie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego¹. Nie sprzyja to natychmiastowemu zapewnieniu bezpieczeństwa osobie dotkniętej przemocą, dla której najbardziej istotne w sytuacji zagrożenia jest możliwie szybkie i sprawne odseparowanie jej od osoby stosującej przemoc. W rezultacie zdarza się, że to osoba doznająca przemocy dla ochrony swojego życia lub zdrowia jest zmuszona do opuszczenia mieszkania.

Ogólnie można przyjąć, iż jednym z najskuteczniejszych środków ochrony osób dotkniętych przemocą jest niezwłoczne odseparowanie osoby stosującej przemoc. Tego typu środki już funkcjonują, chociażby w postaci środka karnego w ramach postępowania karnego. Celem wprowadzenia wchodzących w życie z dniem 30 listopada br. zmian m.in. w Kodeksie postępowania cywilnego, ustawie o Policji oraz ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie² jest wdrożenie, dotychczas nieznanych w polskim systemie prawnym, kompleksowych regulacji w zakresie niezwłocznego izolowania osoby dotkniętej przemocą od sprawcy przemocy w sytuacjach, gdy istnieje zagrożenie dla życia lub zdrowia domowników. Postrzeganie przemocy w rodzinie nie tylko przez pryzmat prawny, ale przede wszystkim społeczny klasyfikuje to zagadnienie jako złożony problem całego społeczeństwa. Ustanowienie niniejszych unormowań jest niewątpliwie odpowiedzią na oczekiwania zarówno społeczne, jak i organizacji odpowiedzialnych za przeciwdziałanie przemocy. Z pewnością tylko systemowe, efektywne instrumenty ochrony prawnej osoby doznającej przemocy dają możliwość skutecznego działania, również służbom, np. Policji – głównie odpowiedzialnej za reakcję w procedurze przemocy domowej. Wprowadzenie tego rodzaju rozwiązań ma służyć temu, aby ostatecznie stworzyć warunki do ukształtowania prawidłowych relacji w rodzinie doświadczającej przemocy.

Dotychczas funkcjonariusze Policji stosowali procedurę cywilną tylko wyjątkowo, np. w wybranych, czynnościach

podejmowanych w sprawach wobec nieletnich. Dlatego też wprowadzenie omawianych uregulowań początkowo może się wydawać niejako utrudnieniem czy nawet ograniczeniem w zwalczaniu zjawiska przemocy – której procedura często-kroć zostaje „uwieczniona” rozpoczęciem postępowania wynikającego jednak z przepisów Kodeksu postępowania karnego. W związku z tym nieodzowne będzie położenie nacisku na zmianę mentalności policjantów i pojmowania przez nich procedury cywilnej.

Zgodnie ze znowelizowaną ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, jeżeli członek rodziny wspólnie zajmujący mieszkanie swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy w rodzinie czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie, osoba dotknięta tą przemocą może żądać, aby sąd, właściwy według przepisów Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym, zobowiązał go do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazał zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia³.

Wprowadzone omawianą nowelizacją rozwiązania uprawniają policjanta do wydania wobec osoby stosującej przemoc w rodzinie, stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby dotkniętej tą przemocą, nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zwanego dalej „nakazem”, lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zwanego dalej „zakazem”. Nakaz może być wydany zarówno wobec osoby najbliższej (wg przepisów Kodeksu

karnego), czyli zasadniczo członka rodziny, jak i osoby pozostającej we wspólnym pożyciu czy wobec innej osoby wspólnie zamieszkującej lub gospodarującej, np. lokatora bądź byłego męża. Jako wspólnie zajmowane mieszkanie uznaje się wszelkie lokale służące zaspokojeniu bieżących potrzeb mieszkaniowych.

Policjant zgodnie z nowymi ustawowymi uprawnieniami⁴ wyda nakaz lub zakaz:

1) podczas interwencji podjętej we wspólnie zajmowanym z osobą dotkniętą przemocą mieszkaniu lub jego bezpośrednim otoczeniu – najczęściej będzie to dotyczyć służb patrolowo-interwencyjnych,

2) w związku z powzięciem informacji o stosowaniu przemocy w rodzinie, w szczególności zgłoszenia przez:

- osobę dotkniętą przemocą w rodzinie,
- kuratora sądowego lub pracownika jednostki organizacyjnej pomocy społecznej, w związku z wykonywaniem ustawowych obowiązków.

Policjant przed wydaniem nakazu lub zakazu w celu stwierdzenia zasadności jego wydania będzie zobligowany wziąć pod uwagę w szczególności następujące okoliczności⁵:

- akty przemocy fizycznej w rodzinie;
- wiek osoby dotkniętej przemocą w rodzinie;
- stosowanie przemocy w rodzinie wobec kobiety w ciąży;
- niepełnosprawność;
- zależność osoby dotkniętej przemocą w rodzinie od osoby stosującej tę przemoc ze względu na stan zdrowia lub jej zaburzenia psychiczne;
- zaburzenia psychiczne osoby sprawcy przemocy;
- stan osoby sprawcy przemocy podczas interwencji związany z użyciem, nadużywaniem lub uzależnieniem od alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych, środków zastępczych lub nowych substancji psychoaktywnych;
- kierowanie przez sprawcę przemocy gróźb użycia przemocy ze skutkiem bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia;
- dostęp sprawcy przemocy do niebezpiecznego narzędzia lub broni;
- informacje o dotychczas stosowanej przemocą lub prowadzonych postępowaniach wobec sprawcy przemocy w związku z użyciem przemocy;
- informacje od osób, co do których istnieje podejrzenie, że są dotknięte przemocą w rodzinie, oraz osób dotkniętych przemocą w rodzinie, dotyczące ich obaw o własne życie lub zdrowie, w tym związanych z nasileniem aktów przemocy w rodzinie;
- informacje o próbach targnięcia się na własne życie lub życie osób wspólnie zamieszkujących przez sprawcę przemocy w związku ze stosowaniem przemocy;
- informacje o próbach targnięcia się na własne życie przez osobę dotkniętą przemocą w rodzinie w związku ze stosowaniem tej przemocy.

Istotnym uregulowaniem jest fakt, iż funkcjonariusz Policji nakaz lub zakaz wobec tej samej osoby może wydać łącznie

i jest on natychmiast wykonalny. Jeżeli policjant uzna, że dla zapewnienia właściwej ochrony wystarczy zastosować jedynie nakaz opuszczenia wskazanego miejsca, może poprzestać na tym tylko zobowiązaniu. Ponadto policjant w formularzu nakazu lub zakazu wskazuje obszar lub odległość, dotychczas zazwyczaj przez sądy określaną w metrach, od wspólnie zajmowanego mieszkania, którą osoba stosująca przemoc w rodzinie jest obowiązana zachować. Natomiast w przypadku gdy doszło do zatrzymania osoby stosującej przemoc w rodzinie – nakaz lub zakaz mogą być wydane bezpośrednio po zwolnieniu osoby.

Osoba zgłaszająca przemoc w rodzinie zostanie przesłuchana w charakterze świadka na okoliczności, które podnosi w swoim zgłoszeniu, po uprzednim pouczeniu o treści art. 233 Kodeksu karnego⁶. Natomiast sam sposób przesłuchania tegoż zgłaszającego musi się odbyć według regulacji określonych w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego. Przedmiotowe przesłuchanie osoby zgłaszającej należy – w miarę możliwości – przeprowadzić już na miejscu zdarzenia.

Zgodnie z art. 261 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego nikt nie ma prawa odmówić zeznań w charakterze świadka, z wyjątkiem:

- małżonków stron;
- wstępnych stron, zatem osób, od których strona postępowania się wywodzi – ich rodziców, dziadków, pradiadków;
- zstępnych stron, tj. potomków danej osoby, czyli dzieci, wnuków, prawnuków;
- powinowatych stron w tej samej linii lub stopniu, czyli osób połączonych więzią prawną, a nie biologiczną, powinowactwo zachodzi między małżonkiem a krewnymi drugiego małżonka; powinowatymi, którzy mogą odmówić składania zeznań jako świadkowie będą np. teść i teściowa, bratowa, szwagier czy szwagierka;
- osób pozostających ze stronami w stosunku przysposobienia, czyli po procesie adopcyjnym.

Prawo odmowy do składania zeznań przez wymienione kategorie świadków trwa również po ustaniu małżeństwa lub rozwiązaniu stosunku przysposobienia. Aby osoba mająca być świadkiem mogła skorzystać z prawa odmowy do składania zeznań, ma obowiązek stawić się na wezwanie sądu w sprawie przesłuchania, gdzie zostanie pouczone o przysługujących jej prawach i obowiązkach i podejmie decyzję o ewentualnym z nich skorzystaniu. Należy pamiętać, że jedyną okoliczność, iż świadek jest w bliskich relacjach czy stosunkach rodzinnych ze stroną, nie może uzasadniać oceny, że jego zeznania są niewiarygodne. Analogicznie nie należy zakładać, że brak takowych stosunków wobec jednej ze stron oznacza określony sposób i rodzaj zeznań. Ważne, by to nie rodzinne powiązania czy stosunki osobiste między stroną a świadkiem przesądzały o wiarygodności zeznań w prowadzonym postępowaniu, a wyłącznie logiczne i „żyłciowe” przesłanki.

Każdy zeznający w charakterze świadka w postępowaniu cywilnym może natomiast odmówić odpowiedzi na zadane mu pytanie, jeżeli zeznanie mogłoby narazić jego lub jego bliskich, wymienionych powyżej, na **odpowiedzialność karną, hańbę lub dotkliwą i bezpośrednią szkodę majątkową** albo jeżeli zeznanie miałoby być połączone z pogwałceniem istotnej tajemnicy zawodowej. W procesie cywilnym duchowny może odmówić zeznań co do faktów powierzonych mu podczas spowiedzi, natomiast w procedurze karnej

WYDANIE NAKAZU I ZAKAZU PRZEZ POLICJANTA

duchownego nie wolno w ogóle przesłuchiwać jako świadka. Za nieuzasadnioną odmowę składania zeznań sąd, po wysłuchaniu uczestniczących stron co do zasadności odmowy, skazuje świadka na grzywnę w kwocie do 3000 złotych. Świadka, który nie może się stawić na wezwanie z powodu choroby, niepełnosprawności lub innej niedającej się usunąć przeszkody, przesłuchuje się w miejscu jego pobytu. Przesłuchanie rozpoczyna się od zadania świadkowi pytań dotyczących jego osoby oraz stosunku do stron.

Policja w celu ustalenia okoliczności zdarzenia oraz w celu wskazania obszaru lub odległości od wspólnie zajmowanego mieszkania, którą osoba stosująca przemoc w rodzinie jest obowiązana zachować, może przesłuchać w charakterze świadków również inne osoby, w szczególności wszystkich dotkniętych tą przemocą pełnoletnich wspólnie zajmujących mieszkanie. Przesłuchując ustalonych świadków, policjanci w protokole przesłuchania szczególnie uwzględniają zaistnienie tych okoliczności, które stanowią zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego.

Ustawodawca przewidział również częstokroć konieczną czynność przesłuchania małoletniego, jednakże wymaga ono dodatkowych obostrzeń, gdy potencjalny świadek nie ukończył 15 lat. Mając świadomość traumatycznych przeżyć małoletniego świadka przemocy, w celu maksymalnego zniwelowania dodatkowych przykrych doświadczeń, dokonanie jego przesłuchania obwarowano wieloma warunkami. Małoletniego świadka, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, można przesłuchać tylko wówczas, gdy zeznania te mogą mieć istotne znaczenie dla sprawy, w szczególności gdy osoba ta jest jedynym świadkiem zdarzenia, i wyłącznie w odpowiednio przystosowanych pomieszczeniach, o których mowa w przepisach Kodeksu postępowania karnego. Przesłuchanie osoby małoletniej przeprowadza sąd opiekuńczy właściwy ze względu na miejsce pobytu tego świadka, po uprzednim złożeniu wniosku przez Policję. Przesłuchanie to odbywa się bez pośrednictwa prokuratury. Jednakże sąd jest zobligowany powiadomić prokuratora o takim przesłuchaniu, a prokurator w czynności przesłuchania małoletniego świadka obligatoryjnie bierze udział, podobnie jak biegły psycholog. Ponadto małoletni świadek ma prawo wskazać osobę pełnoletnią, np. rodzica czy rodzeństwo, która będzie obecna przy przesłuchaniu, z zastrzeżeniem, że obecność tej osoby nie może ograniczać swobody wypowiedzi przesłuchiwanego małoletniego. W przesłuchaniu małoletniego nie może wziąć udziału osoba stosująca przemoc w rodzinie. Dokumentowanie czynności przesłuchania osoby małoletniej odbywa się poprzez sporządzenie protokołu z jednoczesnym nagraniem obrazu i dźwięku. Jeżeli małoletni został już przesłuchany na okoliczność stosowania przemocy w rodzinie w innej sprawie, sąd po zapoznaniu się z tymi zeznaniami ocenia, czy zachodzi potrzeba ponownego przesłuchania małoletniego w związku z treścią wniosku Policji. W przypadku odstąpienia od przesłuchania sąd, odmawiając przeprowadzenia czynności, przekazuje Policji protokoły dotychczasowych przesłuchań małoletniego.

Policja, o ile nie utrudni to natychmiastowego wydania nakazu lub zakazu, może również dokonywać innych czynności w celu ustalenia, czy zachodzą przesłanki do jego wystawienia, w tym m.in. może wysłuchać osobę stosującą przemoc w rodzinie, a czynność taką należałoby udokumentować w formie notatki. Procedura wydania nakazu lub zakazu

nie przewiduje możliwości przesłuchania osoby sprawcy przemocy w charakterze świadka, gdyż wówczas osoba taka zobligowana jest do zeznawania prawdy, a co za tym idzie przekazywania informacji na swoją niekorzyść pod groźbą odpowiedzialności karnej, co jest niedopuszczalne. Postępowanie cywilne nie przewiduje możliwości przesłuchania osoby w innym charakterze niż w charakterze świadka. Wysłuchanie sprawcy przemocy, o ile oczywiście będzie możliwe do wykonania w zastanych okolicznościach (czyli np. osoba ta będzie na miejscu interwencji, będzie trzeźwa, nie będzie pod wpływem środków odurzających, nie odmówi udziału w wysłuchaniu), pozwoli osobie mającej stosować przemoc na wypowiedzenie się, w tym ujawnienie dowodów i okoliczności przemawiających na jej korzyść, w posiadanie których Policja czy sąd nie mogą wejść w inny sposób. Unormowanie takie gwarantuje równorzędność stron i przestrzeganie praw uczestników postępowania w zakresie czynności podejmowanych przez Policję.

Wydanie przez Policję nakazu lub zakazu może się odbyć również pod nieobecność we wspólnie zajmowanym mieszkaniu lub jego bezpośrednim otoczeniu osoby stosującej przemoc w rodzinie. Policja przed wydaniem nakazu lub zakazu ma prawo zażądać dodatkowych informacji od innych instytucji lub organów, np. od lokalnego ośrodka pomocy społecznej, w celu ustalenia, czy zachodzą okoliczności zagrożające życiu lub zdrowiu osoby dotkniętej przemocą.

Do niezbędnych elementów wydawanego przez policjanta nakazu lub zakazu należą⁷:

- 1) data, czas i miejsce przeprowadzenia czynności;
- 2) podstawa prawna wydania nakazu lub zakazu;
- 3) treść nakazu lub zakazu;
- 4) dane policjantów przeprowadzających czynność;
- 5) dane osoby stosującej przemoc w rodzinie;
- 6) dane osoby dotkniętej przemocą w rodzinie;
- 7) uzasadnienie, w którym funkcjonariusz wskazuje podstawy faktyczne wydania zakazu lub nakazu;
- 8) pouczenia, w tym o trybie, formie i sposobie wnoszenia zażalenia.

Wzór nakazu i zakazu, sposób wykonywania i dokumentowania czynności związanych z jego wydaniem oraz wzór kwestionariusza szacowania ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego, służący stwierdzeniu zasadności zatrzymania lub wydania nakazu lub zakazu, wraz z niezbędnymi pouczeniami w nakazie lub zakazie zostanie określony w przepisach wykonawczych Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Nakaz lub zakaz doręcza się niezwłocznie, o ile to możliwe:

- osobie stosującej przemoc w rodzinie;
- osobie dotkniętej tą przemocą.

W razie niemożności jego doręczenia osobie stosującej przemoc w rodzinie, doręczenie uważa się za dokonane poprzez umieszczenie na drzwiach wspólnie zajmowanego mieszkania zawiadomienia o jego wydaniu, a także poprzez dokonanie wzmianki w nakazie lub zakazie oraz wskazanie przy tym przyczyny braku doręczenia.

Umieszczone na drzwiach zawiadomienie zawiera:

- imię i nazwisko osoby stosującej przemoc w rodzinie;
- wezwanie do niezwłocznego kontaktu ze wskazaną jednostką Policji.

Ponadto przedmiotowe zawiadomienie zawiera umieszczone wewnątrz i dostępne dopiero po otwarciu zawiadomienia informacje o:

- wydaniu nakazu lub zakazu,
- podstawie prawnej wydania nakazu lub zakazu,
- miejscu odebrania formularza nakazu lub zakazu,
- zasadach zabrania ze wspólnie zajmowanego mieszkania przedmiotów osobistego użytku, przedmiotów służących do świadczenia pracy oraz zwierząt domowych będących własnością osoby stosującej przemoc w rodzinie.

Podobnie jak w przypadku właściwego formularza, zawiadomienie o jego wydaniu będzie wypełniane na podstawie sporządzonego przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji wzoru, który uwzględni konieczność zrozumienia zawiadomienia również przez osoby niekorzystające z pomocy pełnomocnika.

W przypadku gdy osoba stosująca przemoc w rodzinie odmawia przyjęcia uzupełnionego formularza nakazu lub zakazu – najczęściej w sytuacji, gdy nie będzie się ona zgadzała z decyzją policjanta – doręczenie uważa się za dokonane, a policjant dokonuje adnotacji o odmowie przyjęcia formularza nakazu na oryginale tego dokumentu; od tego czasu rozpoczyna bieg terminu do wniesienia zażalenia przez sprawcę przemocy.

W ramach kolejnych czynności w przedmiotowej sprawie Policja jest zobowiązana do niezwłocznego doręczenia odpisu formularza nakazu lub zakazu prokuratorowi oraz zawiadomienia o fakcie zastosowania tejże procedury właściwego miejscowo zespołu interdyscyplinarnego. Dodatkowo, w przypadku gdy w mieszkaniu zamieszkują osoby małoletnie, Policja zobligowana jest do niezwłocznego powiadomienia o tym fakcie właściwego miejscowo sądu opiekuńczego, który rozpatrzy tą sprawę pod kątem np. ograniczenia władzy rodzicielskiej.

Czynność opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia przez osobę stosującą przemoc w rodzinie, wobec której wydano nakaz lub zakaz, wymaga sporządzenia protokołu, który podpisują **wszystkie** pełnoletnie osoby uczestniczące w czynności.

Protokół opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia **zawiera**⁸:

- 1) **datę, czas, miejsce oraz podstawę prawną** przeprowadzenia czynności;
- 2) **dane policjantów** przeprowadzających czynność oraz osób w niej uczestniczących;
- 3) **oznaczenie czynności oraz jej przebieg**;
- 4) **wzmiankę o wydaniu nakazu lub zakazu**;
- 5) **oświadczenia osób uczestniczących w czynności** oraz policjantów;

6) **w miarę potrzeby stwierdzenie innych okoliczności** dotyczących przebiegu czynności, w szczególności wskazanie zabranych ze wspólnie zajmowanego mieszkania przedmiotów osobistego użytku i służących do świadczenia pracy lub zwierząt domowych oraz opis pozostawionego mienia, według twierdzeń osoby stosującej przemoc w rodzinie, wobec której wydano nakaz lub zakaz, stanowiącego jej własność;

7) **wzmiankę o udzieleniu osobie dotkniętej przemocą w rodzinie informacji i pouczeń w zakresie:**

- możliwości i sposobu złożenia żądania, aby sąd zobowiązał osobę stosującą przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazał zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia;
- obowiązku wszczęcia przez organy ścigania, niezależnie od wydanego nakazu lub zakazu, postępowania karnego w związku z popełnieniem ściganego z urzędu przestępstwa z użyciem przemocy i możliwości stosowania w toku prowadzonego postępowania środków zapobiegawczych;
- możliwości uzyskania wsparcia we właściwym miejscowo ośrodku pomocy społecznej, specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie i innych placówkach świadczących pomoc ofiarom przemocy w rodzinie;
- działania całodobowego ogólnopolskiego telefonu dla ofiar przemocy w rodzinie;
- możliwości uzyskania pomocy udzielanej przez podmioty, które otrzymały dotacje z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej – Funduszu Sprawiedliwości, oraz danych teled adresowych najbliższych miejscowo dla osoby dotkniętej przemocą w rodzinie, adresów siedzib i innych niezbędnych danych kontaktowych tych podmiotów;
- przekazania danych osoby dotkniętej przemocą w rodzinie najbliższemu miejscowo podmiotowi, który otrzymał dotacje z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej – Funduszu Sprawiedliwości, w celu udzielenia pomocy, chyba że osoba ta nie wyrazi zgody;

8) **wzmiankę o udzieleniu osobie stosującej przemoc w rodzinie informacji i pouczeń w zakresie:**

- przekazania jej danych właściwemu ze względu na miejsce pobytu Powiatowemu Centrum Pomocy Rodzinie w celu podjęcia działań pozostających we właściwości PCPR, chyba że osoba ta nie wyrazi zgody na przekazanie przedmiotowych danych;
- przyczyn wydania nakazu lub zakazu;
- możliwości i sposobu złożenia zażalenia;
- danych teled adresowych właściwych miejscowo placówek zapewniających miejsca noclegowe oraz placówek prowadzących oddziaływanie korekcyjno-edukacyjne lub programy psychologiczno-terapeutyczne dla osób stosujących przemoc w rodzinie, z zastrzeżeniem, że podmioty zapewniające miejsca noclegowe, nie mogą być placówkami pobytu osób dotkniętych przemocą w rodzinie; policjant zobligowany jest jedynie do poinformowania osoby o miejscach noclegowych, jednakże w żadnym wypadku nie ma obowiązku przewożenia takiej osoby do wspomnianej placówki czy innego wskazanego miejsca.

WYDANIE NAKAZU I ZAKAZU PRZEZ POLICJANTA

Wzór protokołu opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, w związku z wydaniem nakazu lub zakazu, zostanie opracowany przez MSWiA.

W przypadku wystąpienia sytuacji, gdy którakolwiek z osób uczestniczących w czynności odmawia podpisania sporządzonego protokołu lub z innych przyczyn nie może złożyć podpisu, policjant dokonujący czynności jest zobligowany do zaznaczenia przyczyny braku tego podpisu.

Ustawodawca, przewidując możliwość wystąpienia w tym zakresie konfliktu między stronami, wskazał, że w przypadku sprzeciwu osób wspólnie zajmujących mieszkanie przedmioty lub zwierzęta domowe pozostawia się we wspólnie zajmowanym mieszkaniu, a ewentualne dochodzenie roszczeń z tego tytułu odbywa się na zasadach określonych w Kodeksie cywilnym⁹. Ponadto osoba opuszczająca miejsce zamieszkania jest ustawowo zobligowana, by w tym mieszkaniu pozostawić klucze do wspólnie zajmowanego mieszkania i innych bezpośrednio położonych pomieszczeń. W przypadku wątpliwości, czy osoba opuszczająca mieszkanie faktycznie wydała posiadane przez siebie klucze, wydaje się zasadne przeprowadzenie wobec niej sprawdzenia prewencyjnego na podstawie art. 15 ust. 9 ustawy o Policji, który pozwala na dokonanie takiego sprawdzenia m.in. w celu ochrony przed bezprawnymi zamachami na życie lub zdrowie osób lub w celu ochrony przed nieuprawnionymi działaniami skutkującymi zagrożeniem życia lub zdrowia, a właśnie w przypadku wypełnienia przesłanek stworzenia zagrożenia dla życia lub zdrowia osoby stosowana jest procedura wydania nakazu czy zakazu.

Jeżeli w okresie obowiązywania nakazu lub zakazu osoba, wobec której ten nakaz wydano, będzie miała potrzebę zabrania mienia stanowiącego jej własność ze wspólnie zajmowanego mieszkania, policjant, po wcześniejszym uzgodnieniu terminu z osobą stosującą przemoc oraz z osobą dotkniętą przemocą, jest zobowiązany do uczestniczenia w tej czynności, z zastrzeżeniem, że osoba, wobec której wydano nakaz lub zakaz, może z tego uprawnienia skorzystać **jednokrotnie** i tylko w obecności policjanta. Osoba dotknięta przemocą może osobiście wziąć udział w tej czynności, a także może upoważnić do udziału w niej jakąkolwiek inną osobę.

Jeżeli w związku z wydaniem nakazu lub zakazu zachodzi potrzeba zabezpieczenia zwierząt stanowiących mienie osoby stosującej przemoc w rodzinie, zwierzęta te przekazuje się do schroniska – jeżeli są to zwierzęta domowe lub laboratoryjne, do gospodarstwa rolnego – jeżeli są to zwierzęta gospodarskie, ewentualnie do ogrodu zoologicznego bądź schroniska dla zwierząt – gdy są to zwierzęta wykorzystywane do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych lub utrzymywane w ogrodach zoologicznych. Przekazanie zwierząt następuje za zgodą podmiotu, któremu mają być przekazane, a w przypadku braku takiej zgody lub wystąpienia innych okoliczności uniemożliwiających przekazanie, zwierzęta mogą zostać nieodpłatnie przekazane innej osobie prawnej lub jednostce organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej albo osobie fizycznej, która zapewni im właściwą opiekę. Procedura ta oparta jest na przepisach zawartych w ustawie o ochronie zwierząt¹⁰. Osoba, wobec której policjant wydał nakaz lub zakaz, jest obowiązana wskazać jednostce organizacyjnej Policji, której policjant wydał ten nakaz lub zakaz:

- adres miejsca pobytu,
- o ile to możliwe, numer telefonu, pod którym będzie dostępna,
- informację o każdej zmianie adresu lub numeru¹¹.

W przypadku gdy policjantem wystawiającym formularz będzie policjant z innej jednostki organizacyjnej Policji niż właściwa miejscowo, należy wskazać jednostkę właściwą kompetencyjnie, czyli odpowiednio – komendę czy komisarjat właściwy rejonowo do przeprowadzenia procedury. Osoba ta zostaje również pouczona, że jeżeli zmieni miejsce pobytu lub nie będzie dostępna pod wskazanym przez siebie numerem telefonu, nie zawiadamiając o tym właściwej jednostki organizacyjnej Policji, na skutek czego nie odbierze korespondencji pod wskazanym adresem lub nie stawi się we wskazanej jednostce organizacyjnej Policji w celu jej odbioru w ciągu 24 godzin od pozostawienia zawiadomienia o korespondencji, korespondencja ta zostanie uznana za doręczoną z upływem tego terminu, chyba że miejsce pobytu tej osoby jest Policji znane. Nedoręczenie przez policjanta korespondencji wymaga udokumentowania ze wskazaniem przyczyny nedoręczenia¹².

W okresie obowiązywania nakazu lub zakazu Policja przynajmniej trzykrotnie sprawdza, czy nakaz lub zakaz nie są naruszane, i podejmuje niezbędne czynności, z zastrzeżeniem, że po raz pierwszy przedmiotowe sprawdzenie musi się odbyć następnego dnia po wydaniu nakazu lub zakazu. Oczywiście w trybie interwencyjnym każda informacja dotycząca pobytu w zastrzeżonym miejscu lub obszarze osoby, wobec której wydano nakaz, wymagać będzie niezwłocznego sprawdzenia. Czynności sprawdzenia Policja podejmuje również na podstawie postanowienia sądu o udzieleniu zabezpieczenia w sprawach o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, którym nakaz lub zakaz zostały przedłużone¹³.

Osobie stosującej przemoc w rodzinie, wobec której wydano nakaz lub zakaz, przysługuje zażalenie do sądu rejonowego właściwego ze względu na miejsce położenia wspólnie zajmowanego mieszkania. Zażalenie wnosi się w terminie 3 dni od dnia doręczenia nakazu lub zakazu, o czym należy osobę tę pouczyć wraz z doręczeniem nakazu lub zakazu, który to termin zaczyna bieg również w przypadku odmowy przyjęcia formularza, po dokonaniu na jego oryginale adnotacji o tym przez wystawiającego policjanta. W zażaleniu skarżący może się domagać zbadania prawidłowości prowadzenia czynności, zasadności oraz legalności wydanego nakazu lub zakazu. Do zażalenia stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania cywilnego. Sąd rozpoznaje zażalenie niezwłocznie, nie później jednak niż w ciągu 3 dni od dnia jego wpływu do sądu. Sąd uchyla zaskarżony nakaz lub zakaz w przypadku stwierdzenia jego bezzasadności lub nielegalności, o czym niezwłocznie zawiadamia osobę dotkniętą przemocą w rodzinie, prokuratora, właściwą jednostkę Policji oraz zespół interdyscyplinarny, o którym mowa w przepisach ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. W przypadku stwierdzenia **bezzasadności, nielegalności lub nieprawidłowości** nakazu lub zakazu sąd zawiadamia o tym przełożonego policjanta, który wydał nakaz lub zakaz¹⁴.

Nakaz lub zakaz w czasie jego obowiązywania może zostać uchylony przez sąd po rozpoznaniu złożonego zażalenia przez osobę, wobec której został zastosowany. Jeżeli nie zostanie uchylony – wówczas traci moc po upływie 14 dni od dnia jego wystawienia, chyba że w tym czasie właściwy sąd przedłuży czas jego stosowania. Przedłużenie wydanego nakazu lub zakazu na dalszy okres następuje w drodze sądowe-

go postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, na wniosek osoby dotkniętej przemocą. Wniosek ten nie podlega opłacie i może, ale nie musi być złożony na urzędowym formularzu, co stanowi pewne ułatwienie dla osoby nieposiadającej wiedzy prawniczej. Wydaje się, że okres 14 dni jest wystarczający, aby osoba dotknięta przemocą, nie znajdując się pod presją i wpływem sprawcy przemocy, dopełniła czynności koniecznych do samodzielnego złożenia w sądzie wniosku o zobowiązanie osoby stosującej przemoc do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub o zakaz zbliżania się tej osoby do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, ewentualnie podjęła inną decyzję w zakresie wspólnego zamieszkania z taką osobą. Sąd orzeka o utrzymaniu zakazu lub nakazu po przeprowadzeniu rozprawy, w terminie 1 miesiąca od dnia wniesienia wniosku, zarówno w I, jak i w II instancji, w związku z czym postępowanie takie powinno zakończyć się po 2 miesiącach. Należy pamiętać, że osoba dotknięta przemocą może w trybie art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie samoistnie złożyć wniosek o zabezpieczenie do sądu, bez uprzedniego zgłoszenia interwencji Policji, czyli bez wydania przez policjantów zakazu lub nakazu.

Nakaz lub zakaz mogą być wydawane również łącznie, bez ograniczeń ilościowych czy czasowych, co oznacza, że policjant będzie zobligowany do ponownego ich wydania, jeśli po upływie terminu 14 dni zostaną wyczerpane wskazane przesłanki, bez względu na okres, jaki upłynął od ostatniego zastosowania tej procedury, a sprawca ma wówczas każdorazowo bezwzględny obowiązek natychmiastowego opuszczenia miejsca wskazanego przez policjanta.

Nakaz lub zakaz tracą moc¹⁵:

- po upływie **14 dni** od dnia ich wydania, chyba że sąd udzielił zabezpieczenia w sprawach o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, którym nakaz lub zakaz zostały przedłużone;
- w przypadku gdy osoba stosująca przemoc w rodzinie, wobec której wydano nakaz lub zakaz, została zatrzymana w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa, a następnie zastosowano wobec niej środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania lub nakazania okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, wówczas o fakcie tym prokurator zawiadamia pokrzywdzonego, osobę dotkniętą przemocą oraz właściwą jednostkę Policji.

Mając na względzie konieczność respektowania orzeczeń sądowych oraz decyzji Policji, dokonano również nowelizacji Kodeksu wykroczeń poprzez dodanie nowego typu czynu zabronionego przewidującego karę aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny, gdy osoba nie zastosuje się do¹⁶:

- 1) wydanego przez Policję (...) nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia;
- 2) postanowienia sądu o udzieleniu zabezpieczenia w sprawach o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, którym nakaz lub zakaz, o których mowa w pkt 1, został

przedłużony – dotyczy to sytuacji, gdy osoba dotknięta przemocą w rodzinie wystąpi z wnioskiem do sądu rejonowego, który w konsekwencji może wydany przez Policję nakaz przedłużyć;

- 3) postanowienia sądu o zobowiązaniu osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazaniu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, wydanego na podstawie art. 11a ust. 1 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie – dotyczy to sytuacji gdy sąd rejonowy wyda orzeczenie kończące postępowanie wszczęte na skutek złożonego przez osobę dotkniętą przemocą wniosku.

Jednocześnie dla wzmocnienia skuteczności tego rozwiązania wobec sprawców powyższego wykroczenia zawsze stosuje się postępowanie przyspieszone według przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia¹⁷.

Ze względu na potrzebę stosowania w związku z przemocą w rodzinie analogicznych instrumentów przez Żandarmerię Wojskową w stosunku do żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową, projekt wprowadza w ustawie z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych¹⁸ treść tożsamą z przepisem art. 15a ustawy o Policji. Również dla zachowania spójności przyjętych rozwiązań należało uwzględnić obecność przedstawicieli Żandarmerii Wojskowej w zespołach interdyscyplinarnych i grupach roboczych w odniesieniu do stosujących przemoc żołnierzy pozostających w czynnej służbie wojskowej.

Warto również wskazać, że nowelizacja z dniem 30 listopada umożliwi sądowi cywilnemu, jeżeli jest to niezbędne dla zapewnienia szybkości postępowania, zlecenie, by to Policja dokonała doręczenia wniosku o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub o zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Sąd ponadto wskazuje sposób dokonywania tych doręczeń.

Doręczenie korespondencji sądowej jest kolejnym zadaniem Policji. Obecnie funkcjonujące rozwiązania umożliwiają realizację takich doręczeń przez operatora pocztowego, osoby zatrudnione w sądzie, sądową służbę doręczeniową lub komornika. Biorąc pod uwagę strukturę jednostek policyjnych, doręczeniami korespondencji w przeważającej większości zapewne zostaną obciążeni dzielnicowi.

Doręczeń wniosku na zlecenie sądu cywilnego Policja dokonuje nie później niż w terminie 7 dni od dnia otrzymania zlecenia, za potwierdzeniem odbioru i oznaczeniem daty. Jeżeli funkcjonariusz nie zostanie adresata przy próbie doręczenia, Policja ustala, czy adresat zamieszkuje pod wskazanym adresem, a z dokonanych ustaleń sporządza notatkę, którą przekazuje sądowi zlecającemu doręczenie.

Jeżeli próba doręczenia okaże się bezskuteczna, a zgodnie z ustaleniami Policji adresat zamieszkuje pod wskazanym adresem, w oddawczej skrzynce pocztowej adresata umieszcza się zawiadomienie o podjętej próbie doręczenia wraz z informacją o możliwości odbioru pisma lub odpisu postanowienia sądu w budynku sądu zlecającego doręczenie, do

WYDANIE NAKAZU I ZAKAZU PRZEZ POLICJANTA

którego Policja je zwraca. W związku z faktem, że korespondencja ta wraca do właściwego sądu, obieg korespondencji w tej sprawie na każdym etapie wymaga niezwłoczności. Do zawiadomienia Policja dołącza pouczenie, że pismo lub odpis postanowienia należy odebrać z sądu w terminie 7 dni od dnia umieszczenia zawiadomienia. Jeżeli pod wskazanym adresem zastano dorosłego domownika niebędącego osobą dotkniętą przemocą w rodzinie, o możliwości odbioru poczta się dodatkowo tego domownika. W przypadku bezskutecznego upływu terminu do odbioru pisma lub odpisu postanowienia doręczenie uważa się za dokonane w ostatnim dniu tego terminu. Jeżeli próba doręczenia okaże się bezskuteczna, a zgodnie z ustaleniami Policji adresat nie zamieszkuje pod wskazanym adresem, Policja zwraca pisma lub odpisy postanowień sądowi, informując go o dokonanych ustaleniach. To samo dotyczy przypadku, gdy Policji mimo podjęcia wymaganych czynności nie udało się ustalić, czy adresat zamieszkuje pod wskazanym adresem¹⁹.

Sąd z urzędu doręcza odpis postanowienia wydanego w przedmiocie zobowiązania osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazania zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia uczestnikom postępowania, prokuratorowi, Policji oraz zawiadamia właściwy miejscowo zespół interdyscyplinarny, a gdy w mieszkaniu zamieszkuje osoby małoletnie – także właściwy miejscowo sąd opiekuńczy. Sąd w ramach orzeczenia może określić częstotliwość dokonywania przez Policję sprawdzenia, czy przedłużony nakaz lub zakaz nie są naruszane. Ponadto ustawa stawia wymóg, aby postępowanie to zostało zakończone wydaniem orzeczenia rozstrzygającego w terminie jednego miesiąca od dnia wniesienia wniosku.

Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego wprowadza także obowiązek udzielenia przez Policję sądowi innej pomocy niezbędnej do szybkiego zakończenia postępowania, gdy jest ono w toku. Ustawa nie zawiera katalogu tych czynności. Sąd w postanowieniu o zobowiązaniu osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazaniu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia – analogicznie jak w postępowaniu karnym – wskazuje obszar lub odległość od wspólnie zajmowanego mieszkania, którą osoba stosująca przemoc w rodzinie jest obowiązana zachować²⁰.

Istotny dla Policji jest fakt, że postanowienie wydane przez sąd regulujące kwestie zakazu zbliżania lub nakazu opuszczenia określonego miejsca jest skuteczne i wykonalne już z chwilą jego ogłoszenia, jednakże sąd może je zmienić lub uchylić w razie zmiany okoliczności, nawet gdy jest prawomocne.

Podsumowując wprowadzone zmiany, należy podkreślić, że stanowią one przełom w zakresie zwalczania i przeciwdziałania przemoc w rodzinie. Nowe rozwiązania zapewne nie tylko poprawią sytuację osób dotkniętych przemocą, lecz także umożliwią skuteczne działania Policji, zasadniczo przyczyniając się do przeciwdziałania zjawisku przemoc w rodzinie. Instrumenty te będą pomocne również w ukształtowaniu relacji między sprawcą przemoc a osobą dotkniętą przemocą, czyli najczęściej członkami rodziny, przy zachowaniu bezpieczeństwa i godności osób uczestniczących w interwencji.

Problematiczny dla służby patrolowo-interwencyjnej, a w związku z tym również dla zapewnienia właściwego poziomu realizacji wszystkich zgłoszeń interwencyjnych, może być jedynie czas przeprowadzenia takiej interwencji wynikający z ilości sporządzanej dokumentacji, niezbędnej w toku przeprowadzenia interwencji związanej z zastosowaniem omawianego środka (nakazu lub zakazu).

- ¹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2019 r. poz. 1460, z późn. zm.).
- ² Zmiany te zostały wprowadzone ustawą z dnia 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 956).
- ³ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemoc w rodzinie (Dz. U. z 2020 r. poz. 218, z późn. zm.), art. 11a – nowe brzmienie art. 11a wejdzie w życie z dniem 30.11.2020 r.
- ⁴ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2020 r. poz. 360, z późn. zm.), art. 15ab ust. 1 – dodane art. 15aa–15ak wejdą w życie z dniem 30.11.2020 r.
- ⁵ Tamże, art. 15a ust. 2 – nowe brzmienie art. 15a wejdzie w życie z dniem 30.11.2020 r.
- ⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2020 r. poz. 1444).
- ⁷ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, art. 15ac ust. 1.
- ⁸ Tamże, art. 15ae ust. 2.
- ⁹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 2019 r. poz. 1145, z późn. zm.).
- ¹⁰ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. z 2020 r. poz. 638).
- ¹¹ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, art. 15af ust. 1.
- ¹² Tamże, art. 15af ust. 2–3.
- ¹³ Tamże, art. 15ai.
- ¹⁴ Tamże, art. 15aj.
- ¹⁵ Tamże, art. 15ak.
- ¹⁶ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz. U. z 2019 r. poz. 821, z późn. zm.), art. 66b – dodany art. 66b wejdzie w życie z dniem 30.11.2020 r.
- ¹⁷ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2020 r. poz. 729, z późn. zm.).
- ¹⁸ Dz. U. z 2020 r. poz. 431, z późn. zm.
- ¹⁹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, art. 560⁶, § 4–5 – dodany art. 560⁶ wejdzie w życie z dniem 30.11.2020 r.
- ²⁰ Tamże, art. 560⁷ § 1 – dodany art. 560⁷ wejdzie w życie z dniem 30.11.2020 r.

Summary

Civil proceedings for apartment eviction notice and restraining order. New powers of police officers

A new procedure being a result of the Act on the Police and the Code of Civil Procedure in the article was discussed, implemented by police officers as a part of powers related to separating abuser by issuing a restraining order of leaving indicated place or against contact with specified persons. Formal requirements, characteristics, assumptions and circumstances providing possibility of executing topical powers analysis were conducted. The procedure of issuing an eviction or restrain order in the Polish legal system was the tool necessary for assuring the systemwide safety in the area of the counteracting the family violence.

Tłumaczenie: Jarosław Michalak